

MF Opracowania i Analizy

Dlaczego liczba osób
prowadzących
działalność
gospodarczą wzrosła
w czasie pandemii?

Justyna Klejdysz

Dlaczego liczba osób prowadzących działalność gospodarczą wzrosła w czasie pandemii?

Justyna Klejdysz

Wprowadzenie

Pandemia COVID-19 uderzyła nierównomiernie w rynek pracy. W 2020 r. spadła liczba osób ubezpieczonych z tytułu umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej. Jednocześnie, mimo pogorszenia się warunków do prowadzenia działalności w wielu branżach, wzrosła liczba osób ubezpieczonych z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej. Doniesienia prasowe jako jedną z przyczyn tego zjawiska podają wzrost liczby pracowników przechodzących na fikcyjne samozatrudnienie (PAP, 2021; money.pl, 2021; Business Insider Polska, 2020), czyli samozatrudnienie, pod którym kryje się relacja pracodawcy i pracownika. Fikcyjne samozatrudnienie pozwala na ograniczenie kosztów pracy oraz praw pracowniczych.

W tym opracowaniu sprawdzamy hipotezę, że w czasie pandemii wzrosła liczba pracowników przechodzących na pozarolniczą działalność gospodarczą. Na podstawie miesięcznych danych ZUS analizujemy liczbę osób na umowie o pracę przechodzących na działalność gospodarczą w okresie 2015 - 2020. Przedstawiamy również, w jakim stopniu wzrost liczby osób na działalności gospodarczej wynika z nowych wejść do działalności gospodarczej (wznowienia, otwarcia), a jaka z wyjść z działalności gospodarczej (zawieszenia, zamknięcia).

Źródła danych i objaśnienie pojęć

Źródła danych. Obliczenia wykonano na podstawie danych o zadeklarowanych składkach na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne, udostępnianych Ministerstwu Finansów przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS). Dane mają częstotliwość miesięczną i dotyczą okresu 2015 - 2020.

Kategorie ubezpieczonych. Na podstawie kodu ubezpieczenia można podzielić ubezpieczonych według rodzaju aktywności ekonomicznej. Chrostek, Klejdysz i Skawiński (2021) szczegółowo opisują przyporządkowanie tytułów ubezpieczeń do poszczególnych kategorii: bezrobotni, duchowni, działalność gospodarcza, działalność gospodarcza emerytów i rencistów, mundurowi, rada nadzorcza, umowa cywilnoprawna, umowa o pracę, urlop macierzyński, wymiar sprawiedliwości, zaległe tytuły oraz inni.

Osoby na umowie o pracę i osoby na umowie cywilnoprawnej zdefiniowano jako osoby, które w danym miesiącu były ubezpieczone w kategorii umowa o pracę i umowa cywilnoprawna. Umowy cywilnoprawne obejmują głównie umowy zlecenia, umowy agencyjne i umowy o świadczenie usług.

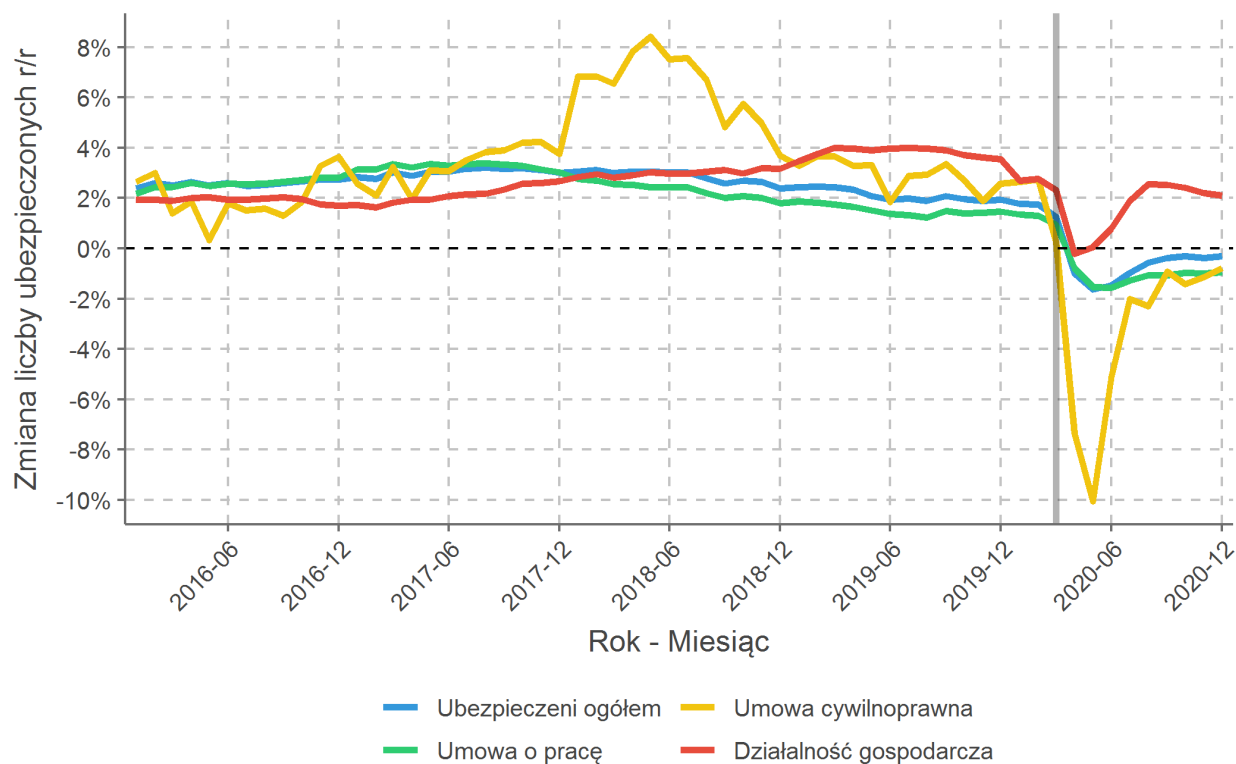
Osoby prowadzące działalność gospodarczą w danych ZUS zdefiniowano jako osoby, które w danym miesiącu odprowadzały składki na ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne z tytułu zaklasyfikowanego do kategorii działalność gospodarcza lub działalność gospodarcza emerytów i rencistów. Kategoria dotyczy pozarolniczej działalności gospodarczej.

Zmiana liczby ubezpieczonych w ciągu roku

W ciągu roku, między grudniem 2019 r. a grudniem 2020 r., liczba osób prowadzących działalność gospodarczą wzrosła o około 49 tys.. W tym samym okresie liczba osób na umowie o pracę spadła o około 110 tys., a liczba osób na umowach cywilnoprawnych spadła o około 15 tys. W grudniu 2020 r. było około 11,50 mln pracowników na umowie o pracę, 1,98 mln osób na umowach cywilnoprawnych i 2,36 mln osób prowadziło działalność gospodarczą.¹

Rysunek 1 przedstawia zmianę liczby ubezpieczonych w poszczególnych kategoriach w ujęciu rok do roku (r/r). Na rysunku pionową linią zaznaczono marzec 2020 r. jako miesiąc, w którym zaczął obowiązywać w Polsce stan epidemii. Od 2019 r. liczba osób na działalności gospodarczej rosła najszybciej spośród analizowanych form zatrudnienia i ta zależność utrzymała się również po wybuchu pandemii.

Rysunek 1: Zmiana liczby ubezpieczonych w porównaniu z rokiem poprzednim (r/r). Pionową linią zaznaczono marzec 2020 r. (miesiąc, w którym zaczął obowiązywać w Polsce stan epidemii)

Przejścia pracowników na działalność gospodarczą

Według jednej z hipotez wzrost liczby osób prowadzących działalność w czasie pandemii, przy jednoczesnym spadku liczby pracowników, może wynikać ze wzrostu liczby pracowników przechodzących z umowy o pracę na fikcyjne samozatrudnienie. Sprawdzamy, jak w kolejnych miesiącach zmieniała się liczba pracowników nabywających tytuł ubezpieczenia z działalności gospodarczej.

Przejście z umowy o pracę na działalność gospodarczą w ciągu roku definiujemy jako zdarzenie polegające na tym, że osoba na umowie o pracę, która jednocześnie nie jest ubezpieczona z tytułu działalności gospodarczej, nabywa prawo do ubezpieczenia z tytułu działalności gospodarczej w ciągu roku.

Liczbę osób prowadzących działalność gospodarczą w miesiącu t , które w $t - 12$ były na umowie o pracę (i jednocześnie nie prowadziły działalności gospodarczej w $t - 12$) oznaczmy jako $N_t^{uop,dg}$. Liczbę osób, które

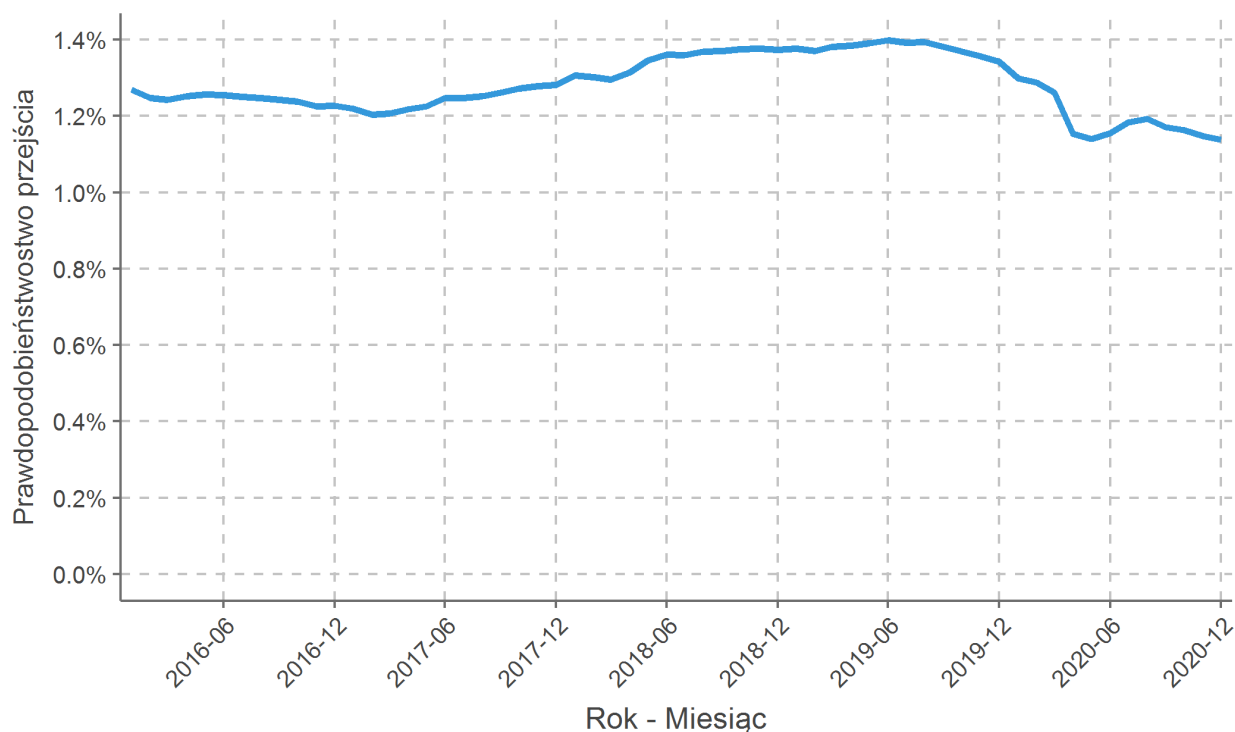
¹Jedna osoba występować w kilku formach zatrudnienia.

w $t - 12$ były na umowie o pracę i jednocześnie nie były ubezpieczone z tytułu działalności gospodarczej oznaczmy jako N_{t-12}^{uop} . Empiryczne prawdopodobieństwo przejścia w ciągu roku dla miesiąca t definiujemy jako:

$$p_t^{uop,dg} = \frac{N_t^{uop,dg}}{N_{t-12}^{uop}} \quad (1)$$

Rysunek 2 przedstawia empiryczne prawdopodobieństwo przejścia z umowy o pracę na działalność gospodarczą w ciągu roku, obliczone dla każdego miesiąca. Wraz z początkiem pandemii spadł udział pracowników przechodzących na działalność gospodarczą. Należy podkreślić, że nie dokonujemy rozróżnienia na charakter prowadzonej działalności gospodarczej. W szczególności, spadek liczby przejść pracowników na działalność gospodarczą nie oznacza, że spadła również liczba przejść na tzw. fikcyjne samozatrudnienie, ponieważ zjawisko fikcyjnego samozatrudnienia dotyczy tylko pewnej grupy osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą.² Tendencja ta jednak sugeruje, że wzrost liczby osób na działalności gospodarczej nie wynika ze zwiększonej liczby przejść pracowników z umowy o pracę na działalność gospodarczą.

Rysunek 2: Empiryczne prawdopodobieństwo przejścia z umowy o pracę na działalność gospodarczą w ciągu roku

Wśród pracowników zatrudnionych w oparciu o umowę cywilnoprawną wnioski są takie same. W 2020 r. obserwujemy spadek empirycznego prawdopodobieństwa przejścia z umowy cywilnoprawnej na działalność gospodarczą.

Wejścia i wyjścia z działalności gospodarczej

Wzrost liczby osób na działalności gospodarczej może wynikać zarówno ze wzrostu liczby osób, które zaczynają (lub wznawiają) działalność gospodarczą, jak i spadku liczby osób, które zamykają (lub zawieszają) działalność

²Oszacowanie liczby fikcyjnie samozatrudnionych wymaga określenia stopnia, w jakim osoba prowadząca działalność gospodarczą uzależniona jest ekonomicznie i organizacyjnie od jednego kontrahenta, por. GUS (2018).

gospodarczą.

Osoby wchodzące do działalności gospodarczej definiujemy jako osoby, które nie były ubezpieczone z tytułu działalności gospodarczej w miesiącu $t - 12$, ale były ubezpieczone z tytułu działalności gospodarczej w miesiącu t .

Osoby wychodzące z działalności gospodarczej definiujemy jako osoby, które były ubezpieczone z tytułu działalności gospodarczej w miesiącu $t - 12$, ale nie były ubezpieczone z tytułu działalności gospodarczej w miesiącu t .

Wzrost liczby osób na działalności gospodarczej pomiędzy $t - 12$ a t to różnica między liczbą osób wchodzących do działalności gospodarczej ($N_{wejścia}^{dg}$) a liczbą osób wychodzących z tej formy zatrudnienia ($N_{wyjścia}^{dg}$) w tym czasie:

$$N_t^{dg} - N_{t-12}^{dg} = N_{wejścia}^{dg} - N_{wyjścia}^{dg} \quad (2)$$

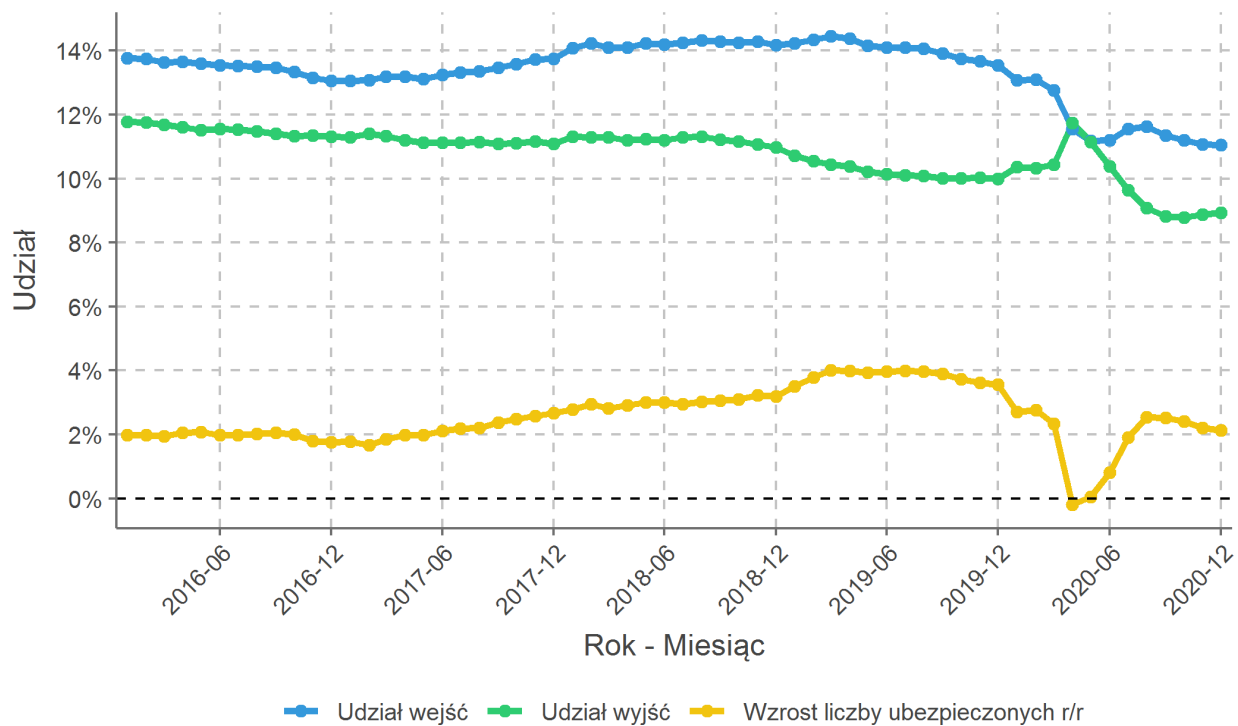
Zmianę rok do roku liczby osób na działalności gospodarczej możemy przedstawić jako różnicę między udziałem wejść i udziałem wyjść w relacji do liczby osób na działalności gospodarczej w danym miesiącu poprzedniego roku (równanie 2 dzielimy stronami przez N_{t-12}^{dg}):

$$\underbrace{\frac{N_t^{dg} - N_{t-12}^{dg}}{N_{t-12}^{dg}}}_{\text{wzrost liczby osób na DG r/r}} = \underbrace{\frac{N_{wejścia}^{dg}}{N_{t-12}^{dg}}}_{\text{udział wejść}} - \underbrace{\frac{N_{wyjścia}^{dg}}{N_{t-12}^{dg}}}_{\text{udział wyjść}} \quad (3)$$

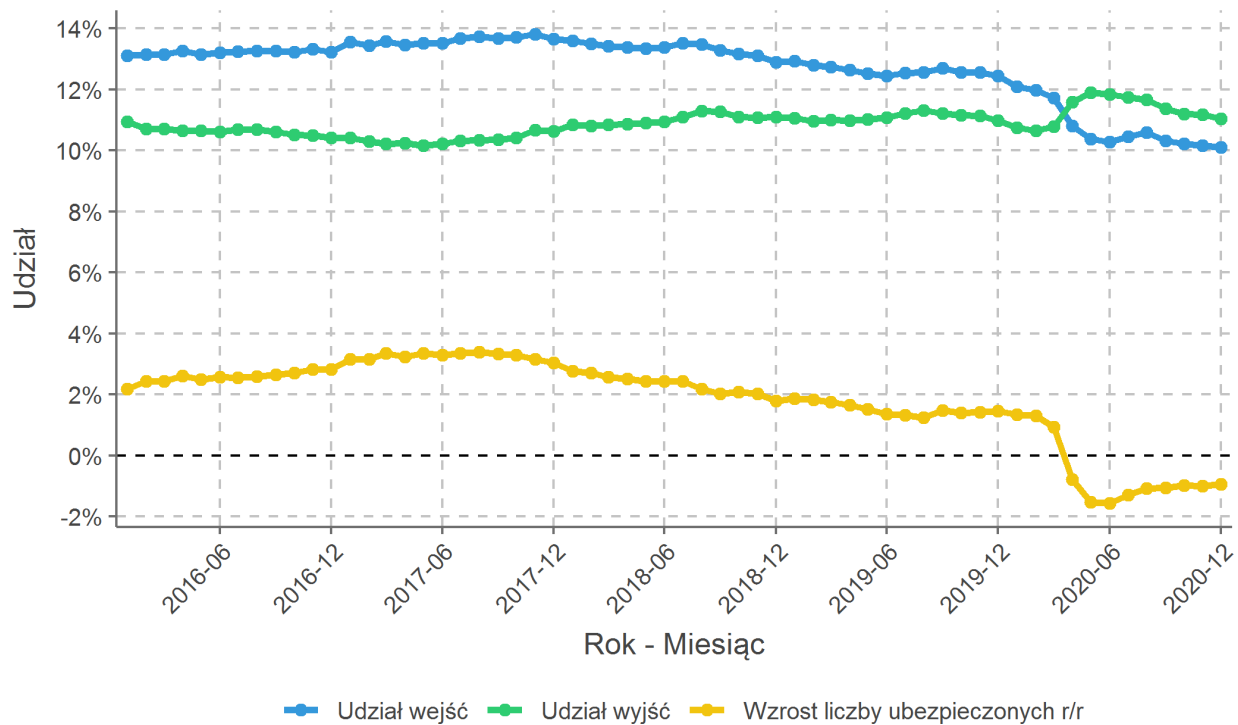
Rysunek 3 przedstawia zmianę rok do roku liczby osób na działalności gospodarczej, udział wejść i udział wyjść w odniesieniu do liczby osób na działalności gospodarczej w roku poprzednim. W 2020 r. spadła intensywność wejść do działalności gospodarczej. Jednocześnie, w 2020 r. spadła intensywność wyjść z działalności gospodarczej. Ostatecznie te dwa efekty przełożyły się na wzrost liczby osób prowadzących działalność gospodarczą rok do roku.

Dla porównania podobna tendencja nie wystąpiła w przypadku umowy o pracę i umowy cywilnoprawnej, gdzie w 2020 r. obserwujemy spadek zarówno liczby osób, które nabywają te tytuły ubezpieczenia, jak i wzrost liczby osób, które tracą te tytuły ubezpieczenia (por. Rysunki 4 i 5).

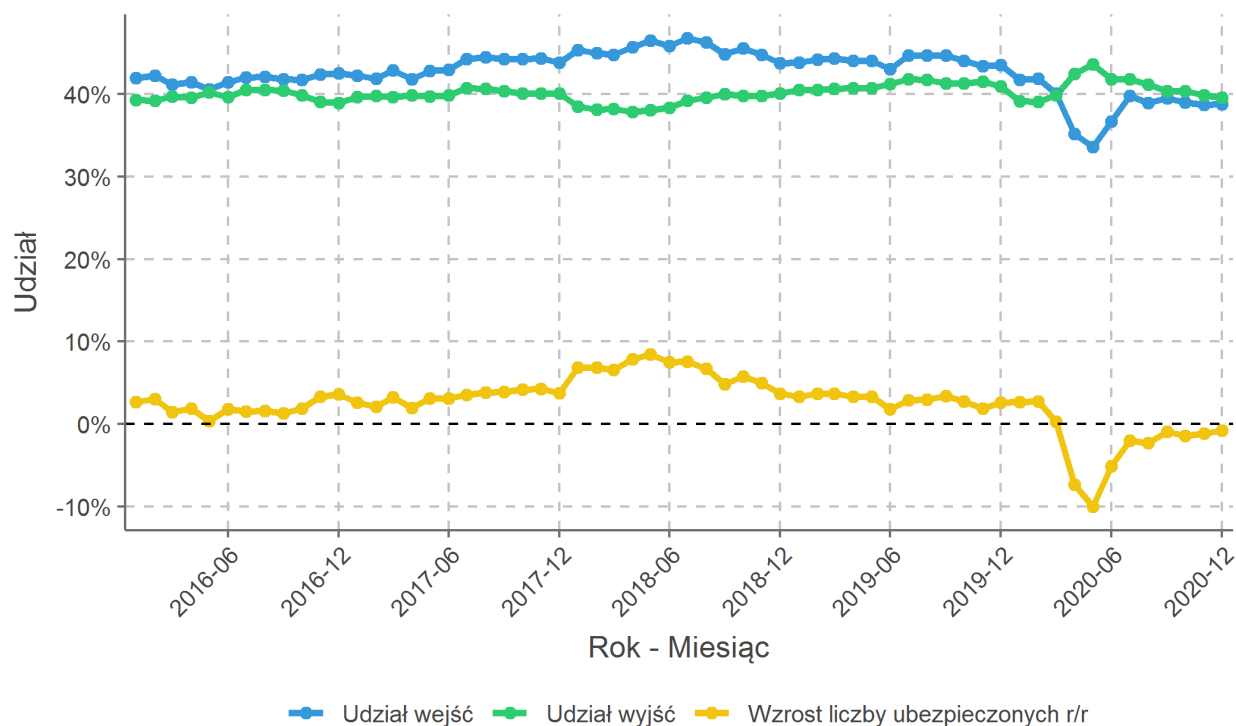
Rysunek 3: Wzrost liczby osób prowadzących działalność gospodarczą, liczba osób wchodzących i wychodzących z działalności gospodarczej w relacji do liczby osób prowadzących działalność w roku poprzednim

Rysunek 4: Wzrost liczby osób na umowie o pracę, liczba osób wchodzących i wychodzących z umowy o pracę w relacji do liczby osób na umowie o pracę w roku poprzednim

Rysunek 5: Wzrost liczby osób na umowie cywilnoprawnej, liczba osób wchodzących i wychodzących z umowy cywilnoprawnej w relacji do liczby osób na umowie cywilnoprawnej w roku poprzednim

Podsumowanie

Na podstawie danych o ubezpieczonych nie obserwujemy wzrostu liczby przejść z umowy o pracę i z umowy cywilnoprawnej na działalność gospodarczą w czasie pandemii w 2020 r. Obserwujemy, że w 2020 r. osłabła dynamika wzrostu liczby osób nabywających tytuł ubezpieczenia z działalności gospodarczej. Jednocześnie osłabła dynamika wyjść z działalności gospodarczej - relatywnie mniej osób niż w latach poprzednich utraciło tytuł ubezpieczenia z działalności gospodarczej. W wyniku obu tych tendencji w 2020 r. utrzymała się zależność, że liczba osób wznawiających lub otwierających działalność gospodarczą była wyższa niż liczba osób zamykających lub zawieszających działalność, co przełożyło się na wzrost liczby osób prowadzących działalność gospodarczą rok do roku. Wzrost ten w 2020 r. był jednak niższy niż w 2018 i 2019 r.

Niższa dynamika wyjść z działalności gospodarczej (zamknięcia, zawieszenia) może wynikać ze wsparcia w utrzymaniu działalności gospodarczej i pracowników wypłacanego w ramach tarczy antykryzysowej. Wśród najważniejszych instrumentów w tarczy antykryzysowej dedykowanych przedsiębiorcom można wyróżnić zwolnienie ze składek na ubezpieczenia społeczne, bezzwrotną pożyczkę dla mikroprzedsiębiorstw ze środków Funduszu Pracy (FP) w wysokości 5 tys. zł, świadczenie postojowe w wysokości 80% minimalnego wynagrodzenia oraz dofinansowanie części kosztów wynagrodzeń dla pracowników (z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, FGŚP, oraz ze środków FP). Początkowo instrumenty te były przyznawane niezależnie od branży. Zasady przyznawania pomocy określała Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Zwolnienie ze składek za marzec, kwiecień i maj 2020 r. oraz pożyczka dla mikroprzedsiębiorstw przysługiwały niezależnie od spadku obrotów. Świadczenie postojowe oraz dopłaty do wynagrodzeń ze środków FGŚP wymagały udokumentowania spadku obrotów o minimum 15%, a dopłaty ze środków FP o minimum 30%.

Bibliografia

Business Insider Polska, 2020. W Polsce co piąty pracownik jest na samozatrudnieniu. To jeden z najwyższych wskaźników na świecie. [online] Dostępne na: <<https://businessinsider.com.pl/twoje-pieniadze/praca/samo-zatrudnienie-w-polsce-dane-oecd/nvp23vs>> [dostęp 23.10.2020].

Chrostek, P., Klejdysz, J. i Skawiński, M., 2021. Wybrane aspekty systemu podatkowo-składkowego na podstawie danych administracyjnych 2017. *Warszawa: Ministerstwo Finansów*.

GUS, 2018. Pracujący na własny rachunek w 2017 r. *Informacje Statystyczne*.

money.pl, 2021., „Nożyce” na rynku pracy. Coraz więcej Polaków pracuje na własny rachunek. [online] Dostępne na: <<https://www.money.pl/gospodarka/nozyce-na-ryнку-pracy-coraz-wiecej-polakow-pracuje-na-wlasny-rachunek-6619172732013184a.html>> [dostęp 19.03.2021].

PAP, 2021. PIE: w czasie pandemii wzrosła liczba prowadzących własną działalność gospodarczą. [online] Dostępne na: <<https://www.bankier.pl/wiadomosc/PIE-w-2020-wzrosla-liczba-prowadzacych-wlasna-dzialalnosc-gospodarcza-8089209.html>> [dostęp 8.04.2021].

Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, *Dz.U. 2020 poz. 568*.